

JOSEPH RATZINGER O OTAJSTVU UTJELOVLJENJU

Fra Dario Galić

Joseph Ratzinger je jedan od velikih teologa koji su obilježili teološku misao 20. st. Zasigurno o njemu možemo govoriti kao o jednom od vodećih teologa i u danas Crkvi. Pisati o utjelovljenju kod Josepha Ratzingera nije jednostavno iz više razloga. Među važnijim razlozima je i taj što je njegov teološko-znanstveni rad izrazito opsežan i zabilježen u brojnim djelima, što dodatno otežava rad.

Uvod

U ovom radu želja nam je ukratko predstaviti teološko razmišljanje Josepha Ratzingera, odnosno današnjeg pape Benedikta XVI. o otajstvu utjelovljenja. On je vrstan teolog koji je svoj teološki put započeo sa svetim Augustinom, a nastavio s svetim Bonaventurom.¹ Teolog je to s jasnim i profinjenim stilom pisanja, na početku djelovanja prozvan »progressivcem«, kasnije »konzervativcem«, a kojeg i danas prati naziv »religijskog intelektualca«, od medija zvan i »oklopni kardinal«, Nijemac ponosnog držanja,² teolog koji je od svog početka kritički promišljao teološka gibanja u Crkvi, te koji je svoj teološki smjer stvarao iz živog odnosa prema Isusa Krista u prostoru Crkve.³

Joseph Ratzinger je jedan od velikih teologa koji su obilježili teološku misao 20. st. Zasigurno o njemu možemo govoriti kao o jednom od vodećih teologa i u danas Crkvi. Pisati o utjelovljenju kod Josepha Ratzingera nije jednostavno iz više razloga. Među važnijim razlozima je i taj što je njegov teološko-

¹ Njegov doktorski rad posvećen je ekleziologiji sv. Augustina, a njegova habilitacijska radnja teologiji sv. Bonaventure, vidi: Joseph RATZINGER, *Volk und Haus Gottes in Augustins Lehre von der Kirche*, Zink, München, 1954.; Joseph RATZINGER, *Die Geschichtstheologie des heiligen Bonaventura*, Schnell-Steiner, München, 1959.

² Usp. Joseph RATZINGER/Vittorio MESSORI, *Razgovor o vjeri*, Split, 2001, 5.

³ Usp. Helmut HOPING - Jan-Heiner TÜCK, *Sablazan istine vjere: teološki profil Josepha Ratzingera*, Zagreb, 2006., 9.

znanstveni rad izrazito opsežan i zabilježen u brojnim djelima, što dodatno otežava rad. O misteriju utjelovljenja Benedikt XVI. nikada nije napisao neko veće sustavno i zasebno djelo, ali ono se provlači kroz njegove spise. Pokušat ćemo u ovom kratkom radu iznijeti kako današnji Petrov nasljednik poima ovo otajstvo. U radu ćemo iznijeti polazišta i smjerove Josepha Ratzingera u teologiji utjelovljenja. Na samom početku rada ćemo razjasniti sam pojam utjelovljenja, a potom donijeti bitna svetopisamska polazišta o otajstvu utjelovljenja. Rad potom donosi svetopisamsko polazište koje opisuje utjelovljenje. Kroz rad se proteže povijesno-spasenjski značaj samog utjelovljenja. Donosimo i dogmatsko polazište, te isto tako i samu svrhu i razlog samog utjelovljenja.

Utjelovljenje

Otajstvo utjelovljenja je »teandrički« čin koji stoji na početku objave Boga u Novom zavjetu te označava vrhunac objave u osobi Bogočovjeka Isusa Krista. Utjelovljenje je jedna od temeljnih istina kršćanske vjere. Utjelovljenje predstavlja novi most koji je Gospodin uspostavio između samoga sebe i čitavog ljudskog roda. O njemu saznajemo u Svetom pismu koje nam donosi elemente i sudionike samog otajstvenog događaja. Budući da se utjelovljenje manifestira kao »mysterium fidei«, ono nadilazi ljudsko shvaćanje, ali nam u isto vrijeme omogućuje prihvaćanje u svjetlu vjere koja je dar odozgor. Pokušat ćemo unutar jezičnih okvira pro-

tumačiti samu istinu i otajstava kršćanske vjere onako kako nam je pokazuje Joseph Ratzinger u svome teološkom opusu. Vrelo sveg kršćanskog vjerovanja i učenja nalazi se u Božjoj objavi a koja je sačuvana u Pismu i Tradiciji. U toj Božjoj objavi središnje mjesto zauzima kršćanska istina vjere o utjelovljenju Isusa Krista, Riječi Očeve, druge božanske osobe Trojstva. Na utjelovljenje trebamo gledati kao bi sam Bonaventura zaključio kao na djelo, čin samog Trojstva.⁴ Isus Krist, Riječ Očeva, pristaje iz ljubavi prema onome koji ga vječno rađa izvršiti djelo spasenja koje je odredio isti Otac. Bog iz svoje ljubavi ulazi u naš svijet, ali isto tako ulazi i u svoj svijet i »spušta ljestve« po kojima se ljudski rod može vratiti u krilo Očeva. Ljudski rod koji je zapao u stanje nespašenosti dobiva po utjelovljenju istinski i jedini put u vječni i blaženi život, sada po Posredniku koji dovodi »do božanskog sinovstva«.⁵ Joseph Ratzinger naglašava da razgovor Boga s čovjekom i njegova brižljivost za stvoreni svijet s prethodnom pripravom postiže svoj vrhunac i cilj u Kristu Isusu »Bogočovjeku« u kojemu je započela istinska čovjekova budućnost.⁶ O tome ulasku Sina Božjega u naš svijet sv. Pavao nam govori kroz termin poniženja, odnosno kenoze - sebeizvlaštenja: »On, trajni lik Božji, nije se kao plijena držao

⁴ Usp. BONAVENTURA, *Breviloquium*, u: *Tria opuscula*, ur. Stjepan Kušar, Zagreb, 2009., 247.

⁵ BONAVENTURA, *Breviloquium*, 250.

⁶ Usp. Joseph RATZINGER, *Uvod u kršćanstvo. Predavanje o Apostolskom vjerovanju*, Zagreb, 2007., 262.

ljubomorno svoje jednakosti s Bogom, nego sam sebe oplijeni uzevši lik sluge, postavši ljudima sličan; obličjem čovjeku nalik, ponizi sam sebe poslušan do smrti, smrti na križu» (Fil 2,6-7). U Isusu Kristu postaje vidljiv cjelokupan smisao svega što jest i zato će Joseph Ratzinger istaknuti da je moguće pojam Riječ, koju rabi Ivan evanđelist u svome proslovu, zamijeniti i pojmom Smisao jer su te riječi bliskoznačnice. Stoga, tvrdi Ratzinger kako biblijski prijevod može biti izražen i riječima: »Smisao postade tijelo.«⁷ U svijetu se utjelovljenjem Isusa Krista očitovala puno uzvišenija spoznaja samog čovjekovog dostojanstva i poimanja njegova identiteta. Nakon utjelovljenja ništa više nije isto. Bog je svojim utjelovljenjem u liku druge božanske osobe Isusa Krista i dalje ostao transcendentan i veoma različit u odnosu na čovjeka, ali i s posebnom relacijom prema samom čovjeku. Isus objavljuje lice Trojstvenoga Boga onakvim kakvo ono jest, kao lice onoga koji ljubi i koji je ujedno »Deus sympatheticus«. Ratzinger nadalje ističe da je Bog u Isusu definitivno i potpuno izrekao sebe, jer »Isus 'jest' njegova riječ« po kojoj je sve stvoreno. Pošto je u Kristu po učenju Crkve dosegnut vrhunac objave samog Boga, to naravno ne znači da je Bog odlučio da neće više biti pripočene nove istine u koje će on uvoditi svoje vjerne, naglašava Ratzinger. Tu je egzaktno riječ o najvišoj razini dostignuća komunikacije između Boga i čovjeka, te Božje brige za čovjeka i svijet, jer u Kristu je Bog izrekao ni više ni manje nego »samoga sebe«, zaklju-

čuje Ratzinger. Samom razgovoru koji je nastao prethodilo je sjedinjenje. Ratzinger smatra da je s Kristom postignut cilj cjelokupne Božje objave: u njemu je došlo do ujedinjenja božanstva i čovječstva. Kristovo utjelovljenje je povijesni događaj, smješten u sasvim konkretnoj kronološko-prostornoj točki, tj. u osobi Isusa iz Nazareta. Ratzinger drži da je tim svojim sjedinjenjem Krist sa sobom združio čitavi svijet i čitavog Adama, pretvorivši ga tako u svoje »tijelo«. Svijet je Kristovim utjelovljenjem, nastavlja Ratzinger, dodirnuo svoju posljednju granicu od koje ne može dalje dospjeti.⁸ U ovoj sinergiji božanskog i ljudskog, utjelovljenja i muke u kojoj je utjelovljeni Sin Božji trpio očitovana je po Ratzingeru »tajna Božje ljubavi i stvarno Božje lice«.⁹ Taj čin koji se dogodio rađanjem Isusa Krista od žene u ljudskoj povijesti »svjedoči o Bogu koji svoje stvorenje nije ispustio iz ruku«.¹⁰ Pošto ga svijet nikako ne može nadvisiti ni nadvisiti, samim time je Krist vrhunac. A sukladno tome u isto vrijeme, Ratzinger zaključuje, da »svijet mora ući u nj« jer je samo on zbiljski početak.¹¹ Bog Otac je svoju ljubljenu vječnu Riječ, koju rađa od vječnosti, poslao s ciljem da se njegova Slava ušatori među ljudima na do tada nezamisliv način. Time se Bog približio ljudima i postao im onaj koji prebiva među njima. Isus Krist

⁷ Joseph RATZINGER - BENEDIKT XVI., *Božićni blagoslov: meditacije*, Zagreb, 2005., 95.

⁸ Joseph RATZINGER, *Uvod u kršćanstvo*, 262-263.

⁹ Joseph RATZINGER, *Na putu k Isusu Kristu*, Split, 2005., 28.

¹⁰ Joseph RATZINGER, *Kći sionska: marijanska pobožnost u Crkvi*, Split, 2008., 57.

¹¹ Joseph RATZINGER, *Uvod u kršćanstvo*, 262-263.

je svojim životom izložio i objavio nama ljudima intimu Presvetog Trojstva. Svojim podizanjem šatora među ljudima Sin nas je uvukao u zajedništvo Trojstva i očitovao se kao njegov egzeget.

Navještaj utjelovljenja Isusa Krista

U suvremenoj misli postoji mnoštvo tumačenja o porijeklu Isusa Krista pored nauka Katoličke Crkve. Tako s jedne strane imamo naglašavanje samo Kristova čovjštva, gdje se Isusa prikazuje samo kao moralni uzor i velikog humanista, dok će neki Isusovo božansko podrijetlo držati mitom, a Isusa svjesno relativizirati do razine nekog od religioznih genija. To su samo neka od mnogobrojnih proizvoljnih jezuanizama¹² koja plivaju u misli današnjega čovjeka.

U Novom zavjetu nemamo nikakve detaljne opise o Isusovu životu jer evanđelja nisu biografije kako ih neki autori nastoje prikazati. Evanđelja su nastala u prvoj zajednici vjernika kao svjedočanstvo vjere o bitnim i potrebnim dijelovima Isusova života koji će poslužiti zajednici poslije smrti živih svjedoka Kristove objave. Zahvaljujući svjedočanstvu prve Crkve imamo uvid u Isusov zemaljski život, pa i uvid u njegovo podrijetlo.

O Isusovu djetinjstvu u Novom zavjetu pišu evanđelisti Matej (1,18-25) i Luka (1-2). Oni u svojim izvješćima opisuju navještenje Gospodinovo i njegovo utjelovljenje. Oni su pokušali prepričati i svojim čitateljima prenijeti

osvijetljenu trojstvenu tajnu. Ratzinger drži da je »Isusovo podrijetlo prekriveno tajnom. Doduše, u Ivanovu evanđelju Židovi primjećuju, obzirom na njegov mesijanitet, da se za nj zna 'odakle je, a kad Krist dođe, nitko neće znati odakle je' (Iv 7,27).«¹³ Od samog početka Isusovo podrijetlo je obavijeno tajnom, a jedino što bez sumnje znamo je to da on dolazi iz Nazareta. Evanđelisti će s obzirom na svoje slušateljstvo i teološki cilj koji ih u pisanju vodi pokušati opisati sam Navještaj i dati mu mjesto prema kojemu je usmjerena cjelokupna Božja promisao. Oni će u navještenju gledati ispunjenje cjelokupne povijesti spasenja koja svoju kulminaciju ostvaruje u utjelovljenju bogočovjeka Isusa Krista. Zato Ratzinger ističe da oba evanđelista, osobito Luka, o početku Isusove povijesti govore gotovo doslovno riječima Staroga zavjeta kako bi Isusa prikazali kao ispunjenje očekivane Izraelove nade, te preko utjelovljenja pokazali sklapanje Božjeg saveza sa svim ljudima. Marija je opisana kod Luke riječima blagoslova kojim su se blagoslivljale velike žene u Starom zavjetu: »Marija se označava kao sveti ostatak Izraelov, kao pravi Sion kojem su bile upravljene nade u vrijeme opustošenja. Prema Lukinu tekstu, s njom započinje novi Izrael; ne samo da započinje, ona jest taj novi Izrael, sretna 'sionska kći' s kojom Bog čini novi početak.«¹⁴

Utjelovljenjem Isusa Krista u krilu žene započela je nezamisliva novost za cjelokupni

¹² Shvaćanje osobe Isusa Krista.

¹³ Usp. Joseph RATZINGER, *Uvod u kršćanstvo*, 271.

¹⁴ *Isto*, 272.

ljudski rod. Novi početak, osim Božje ponude i inicijative s njegove strane, dogodio se Marijinim »Da«, ističe Ratzinger.¹⁵ Marija je ona koja predstavlja cjelokupno čovječanstvo. Ona je vrata i druga strana mosta na koju Trojstvo spušta ljestve preko kojih silazi Emanuel. Ona je za čitav ljudski rod pristala na suradnju s Milosti i izrekla veličanstveni »Da«. I mi smo isto pozvani zajedno s Marijom reći: »Da«, i pustiti Boga da se nastani i proslavi u našem životu. Svaki čovjek u svoje srce prima Riječ po svojoj vjeri gdje se Bog i danas želi utjeloviti, ali ne na hipostatski način.

Naviještenje Gospodinovo prikazano je u Lukinom evanđelju gdje se ono smješta nasuprot naviještenju Ivana Krstitelja (usp. Lk 1,5-38). Dok se naviještenje Ivana Krstitelja dogodilo u hramu, svećeniku za vrijeme molitve pred Svetinjom nad svetinjama, naviještenje Isusova rođenja Mariji dogodilo se jednoj običnoj ženi, i to ne na nekom osobitom mjestu u Galileji. Židovima je to bilo neobično jer to mjesto neće nigdje spomenuti kako ni Josip Flavije, tako ni Talmud.¹⁶ Židovi su očekivali Mesiju jer je on najavljen u Pismu, ali ga oni nisu takvog očekivali iščitavajući mesijanska proroštva. Uzrok neprihvatanja Isusa je u tome što su Židovi Boga ograničili u svoj misaoni i ideološki promisao, Boga koji je uvijek veći i iznenađujući. Bog se nikako nije dao zatvoriti u ljudsku zamisao, a u ovome slučaju ni u židovsku misao. Naj-

bolji primjer za to je Božje djelovanje preko njegovih proroka kroz povijest spasenja.

Luka izvještava u svom evanđelju kako je Bog poslao anđela k djevici Mariji da joj najvjesti začće Isusa Sina Božjeg po Duhu Svetom. Anđeo će je nazvati onom koja je milosti puna i s kojom je sam Gospodin. Ona će po Duhu Svetom začeti onoga koji će biti velik, i koji će se zvati Sin Svevišnjega na prijestolju Davida čijem kraljevstvu neće biti kraja (usp. Lk 1,26-34). Ratzinger primijećuje da je pozdrav Mariji formuliran u povezanosti sa Sefanijom: »Marija je ondje oslovljena Kći sionska, kojoj se dovikuje: 'Raduj se', kojoj se kaže da Gospodin dolazi k njoj i oduzima joj se svaki strah jer je Bog došao k njoj da je spasi.«¹⁷ Ratzinger nadalje objašnjava da se tu riječ Božja pokazala kao sjemenka. Sasvim je normalno što se Marija smela kada je čula riječ navještaja (usp. Lk 1,29). Njezina smetenost i preplašenost nisu u sebi posljedice neshvaćanja ili možda nevjere. Takva potresenost dolazi iz samog susreta s Božjom blizinom, a ta Božja blizina ispunja radošću, te je i u stanju »potresti i najtvrdje naravi.«¹⁸ Ratzinger u njoj gleda istinski Izrael koji je povezao Stari i Novi zavjet, te su tako Izrael i Crkva nedjeljivo povezani.

Anđeo je u svom navještaju Mariji saopćio da će Duh Sveti sići na nju i da će je sila Svevišnjeg osjeniti (usp. Lk 1,35). Ratzinger primjećuje da iz toga proizlazi »parallelismus

¹⁵ Usp. Joseph RATZINGER – BENEDIKT XVI., *Božićni blagoslov: meditacije*, 37.

¹⁶ Usp. Joseph RATZINGER, *Kći sionska: marijanska pobožnost u Crkvi*, 39.

¹⁷ Joseph RATZINGER, *Kći sionska: marijanska pobožnost u Crkvi*, 39.

¹⁸ *Isto*, 40.

membrorum« jer se susreću dvije tajanstveno-neizrecive slike koje se u predaji susreću na različitim mjestima. U prvoj slici kod naviještenja smjera se na stvaranje (Post 1,2), promatrajući u ovom događaju čin novog stvaranja. Pojavljuje se Duh Stvoritelj koji je Duh Božji i kao takav temelj je sve zbilje, te po njemu Bog sada ovdje čini novo stvaranje iz staroga. Druga slika koja se ovdje pojavljuje očituje se u anđelovoj riječi: »Sila će te Svevišnjeg osjeniti« (usp. Lk 1,35). Ratzinger naglašava da evanđelist Mariju predstavlja kao sveti šator sastanka na kojem se skrivala Božja prisutnost. Nadalje Ratzinger upozorava da možemo gledati Mariju kao hram, kultno mjesto Izraela. Novija egzegeza nam pokazuje da su oba evanđelista rabila materijal koji se nalazio u zajednicama koje su bile nositeljice predaje. Evanđelisti su izvršili posljednje uređivanje sa svojim teološkim stilom i nakanama prije preuzimanja u javni i zajednički navještaj Crkve. To se preuzimanje nije dogodilo slučajno nego je imalo svoju pozadinu s ciljem da prikaže Božje djelovanje po čovjeku, po ženi Mariji. »Isusovo začće, i rođenje znače novo zalaganje u povijesti koje je više od novosti koja pripada svakom pojedinom čovjeku. Ovdje sâm Bog počinje iznova«. ¹⁹ Ovaj čin duguje se Božjem vlastitom i posebnom zahvatu, te ono što je započelo sa začćem i rođenjem ima težinu novoga stvaranja. U svome Sinu Bog je započeo sasvim nešto drugačije, veće, te pokazao da može i sred »neplodna i beznađna čovječanstva« načiniti nešto novo

¹⁹ Joseph RATZINGER, *Kći sionska: marijanska pobožnost u Crkvi*, 45.

koje je dar odozgor.²⁰ Ratzinger dalje primjećuje, preuzimajući misao Hans Urs von Balthasara, da je Sin koji se utjelovio u sebi isto tako združio nedokidivu različitost »biti Boga i čovjeka«, te je utjelovljenjem konkretizirao jedinstvo života Boga i čovjeka. Utjelovljenjem je Sin zahvatio »tijelo«, a isto tako »tijelo« zahvaća i središte druge božanske osobe Logosa.²¹ Ratzinger će u njemu gledati Adama po drugi put, jer je on uistinu nešto novo od Božjeg Duha. Svojim utjelovljenjem on ne prima samo Duha kao Gospodinovi proroci, nego je ispunjenje svih proroka, jer »postoji isključivo po Duhu« u svojoj tjelesnoj egzistenciji, te je tako »jedini pravi prorok«. ²²

Logos uzima tijelo – I Riječ tijelom postade!

U vlastitom promišljanju o otajstvu utjelovljenja Ratzinger uzima zajedno tri velika evanđeoska svjedočanstva o utjelovljenju Isusa Krista: Mt 1,18-25; Lk 1,26-38 i Iv 1,13s., što smo već mogli primijetiti u prethodnom spominjanju. Ipak, posebno mjesto kod Ratzingera zauzima Ivanovo evanđelje. Znamo da riječ »logos« u grčkom misaonom diskursu ima svoju povijest i svoja različita značenja, a ta značenja sežu i prije osmog stoljeća prije utjelovljenja Isusa Krista. Sa logosom će se susresti čitatelji grčkog svijeta mitova, zatim helenistička filozofija, židovsko helenističko razmišljanje s eminentnim pred-

²⁰ *Isto*

²¹ *Isto*, 46.

²² Joseph RATZINGER, *Uvod u kršćanstvo*, 278.

stavnikom Filonom Aleksandrijskim koji je biblijsku misao tumačio na način filozofije²³ i, na koncu ćemo je ugledati u Prologu sv. Ivana Evanđelista.

Ivanov proslav započinje »u početku« (Iv 1,1), (grč. *en arhe*) što nas upućuje na sigurno mišljenje da autor posjeduje i stanovito teološko znanje, gdje možemo gledati autorovo oslanjanje na sam početak Knjige Postanka (Post 1,1 - hebr. *beresit*). Ratzinger, uzimajući u obzir spomenute činjenice, smatra da možemo slobodno Boga naviještati i kao Logosa koji je »samo proširenje pojma 'Stvoritelj': nozavjetno izvješće o stvaranju – Iv 1,1 – sažimlje čitavo prvo poglavlje Postanka u jednu tvrdnju: u početku bijaše Riječ. On teologiju stvaranja usredišnjuje u teologiju Logosa. Slike otpadaju, ostaje čista jezgra: sve što jest dolazi iz 'Riječi'. 'Riječ' je jača od takozvanih činjenica. Ili točnije: ona je činjenica svih činjenica. Duha ne proizvode odnosi, nego je Duh onaj koji stvara sve što postoji. On je stvarna snaga«. ²⁴ Jasno je kako se tu radi o početku prije vremenskog stvaranja. Autor u proslavu upućuje na preegzistenciju božanske Riječi – Logosa. Logos je prebivao kod Boga i sam Logos je bio Bog (usp. Iv 1,1). Po Logosu je sve stvoreno i ništa bez njega nije stvoreno (usp. Iv 1,3). Evanđelist Ivan u svom govoru o Logosu govori o Isusu Kristu na koga primjenjuje riječ Logos lingvistički jednakim onim iz Starog zavjeta i helenističkog svijeta i poimanja, ali s velikom bitnom semantičkom

razlikom. U redcima »Riječ tijelom postade i nastani se među nama« (Iv 1,14) gledamo vrhunac čitavog Prologa Ivanova evanđelja. Logos postaje tijelo, onaj koji je Istina i Smisao, po kome je sve stvoreno, sama Očeva Mudrost uzima obličje ljudskog tijela i postaje nama jednak.

Dok je prije Logos bio u egzistenciji kod Oca sada uzima niskost zemaljske ljudske egzistencije. To je bilo, a i danas je mnogima skandalozno i neprihvatljivo. »Ono što se ovdje izriče ne dolazi iz neke određene kulture, primjerice semitske ili grčke, kako se danas nekritički uvijek iznova tvrdi. Opire se svim oblicima kulture koje poznajemo«. ²⁵ Božanski Logos koji je oduvijek bio kod Boga i koji je bio jednak Bogu na paradoksan način ulazi u svijet uzimajući ljudsko tijelo. Grčkoj filozofskoj mudrosti neprihvatljiv je događaj da Bog uzme tijelo čovjeka i da trpi, a s time će se, kao što znamo, suočiti sv. Pavao te apostolski i crkveni oci koji će u navještaju ići korak po korak, razjašnjava Ratzinger. Oni će uložiti napor da filozofskom duhu pomognu upoznati vječnu Ljubav, Logos, za koga Ratzinger kaže: »Logos se skupio, postao je malen. Beskonačni Logos je postao malen, dijete«. ²⁶ Prema Ratzingeru »Logos u Ivana ne znači samo ratio, nego i verbum – ne samo 'smisao', nego i 'govor'. Time se hoće reći: kršćanski Bog nije samo um, objektivni smisao, geometrija svemira, nego i oslovljavanje, odnos, riječ i ljubav.

²³ Usp. André CHOURAQUI, *Židovska misao*, Zagreb, 1982., 60-61.

²⁴ Joseph RATZINGER, *Dogma i navještaj*, Zagreb, 2011., 107.

²⁵ Joseph RATZINGER, *Bog je s nama*, Split, 2005., 15.

²⁶ Joseph RATZINGER, *Bog je s nama*, 16.

On je vidljiv um, um koji vidi i čuje, kojeg se može zazvati, jer ima obilježje osobnoga. 'Objektivni' smisao svijeta je subjekt, u odnosu sa mnom. Kao Logos Bog je govor – ne samo Stvoritelj, nego i objava koja me oslovljava i koja dopušta da joj dadnem odgovor. U nazivu Logos za Boga dan je istinski temelj za kršćansku teologiju molitve. Riječi odgovor daje riječ. Zbog toga se Logos svih stvari može susresti sa mnom s ljudskim licem, s licem Isusa iz Nazareta. <<²⁷

Utjelovljenje je temeljna novost kršćanske objave Boga u odnosu na onodobni svijet gdje se ona »grčkome duhu činila besmislenom i nezamislivom.<<²⁸ Utjelovljenje je i u ono vrijeme bilo kao i danas odbacivano racionalnim razmišljanjem, jer čovjek se nalazi u stalnoj napasti da ne dopušta Bogu da bude Bog kroz cjelokupnu ljudsku povijest koja je, jednostavno rečeno, povijest čovjekovog traganja za Stvoriteljem. U događaju utjelovljenja Ratzinger vidi događaj, čin koji je spoj onoga što naizgled izgleda nepremostivo udaljeno, besmisleno i nemoguće. Ta novina i realnost utjelovljenja govore o istinskoj novosti koja nadilazi sve dotad poznate misaone sklopove. Ratzinger konstatira da je to bilo i za židovski narod sablažnjivo i sasvim strano iako iz posve drugih razloga. »Ono što je ovdje rečeno je 'novo', jer dolazi od Boga i jer samo Bog to može ostvariti. Ono je za svu povijest i za sve kulture nešto posve novo i strano, u koje možemo ući u

vjeri, i koje nam otvara posve nova obzorja mišljenja i života.<<²⁹

Svrha dolaska Logosa u svijet koji je po njemu stvoren otkriva se u tome da pruži novu mogućnost ljudima, da ne budu više samo stvorovi, nego djeca Božja, dionici božanske naravi. On dolazi po svoje ljubljeno stvorenje koje je stvoreno za vječnost. Ovdje Ratzinger gleda novo rođenje za čovjeka koje započinje utjelovljenjem: »Krist, snagom Duha Svetog začet od Djevice, početak je novoga čovječanstva, novog načina egzistencije. Postati kršćanin znači biti primljen u novi početak. Postati kršćanin je više od okretanja novim idejama, novom ethosu, novoj zajednici. Preobrazba koja se ovdje zbiva nosi u sebi korjenitost stvarnoga rođenja, novog stvaranja.<<³⁰

Utjelovljenjem Logos dolazi i postaje tijelo, (grč. *sarx*), te se time na izvjestan način dao obuhvatiti onaj koji je neobuhvatljiv i po kome i radi koga je sve stvoreno (usp. Kol 1,16). Prišao je čovjeku na tako blizak način da ga on može susresti i taj čin nama može biti »paradoks Božje logike.<< Tim činom je Isus »stvarna 'šekhina' po kojoj je Bog među nama, kad smo okupljeni u njegovo ime.<<³¹ Time se po Ratzingeru otvara i ono posljednje: »Kao Logos Bog je 'iznad svega' i 'u sve-mu' istodobno. On za stvari nije neko strano 'vani', nego njihovo najdublje 'unutra': Bog nije strani zakon, nametnut izvana, nego naj-

²⁷ Joseph RATZINGER, *Dogma i navještaj*, 108-109.

²⁸ Joseph RATZINGER, *Bog je s nama*, 15.

²⁹ *Isto*, 16.

³⁰ *Isto*, 18-19.

³¹ *Isto*, 17.

dublje središte svih bića. Njihova 'ideja', rekli bi Grci. Ali, upravo u ovome najdubljem biti-u ostaje njegovo beskonačno biti-iznad. U Isusu iz Nazareta susrećem se s najdubljom stvarnošću sama sebe, te zbog toga s njime mogu govoriti, zbog toga ga mogu shvatiti, zbog toga mogu postati jedno tijelo, to jest jedna jedina egzistencija s njime i njegovima. Ali, zbog toga također uvijek ostajem na putu k njemu, jer je on uvijek beskonačno veći.«³²

Istobitno Bogo-Čovjek

Dolazimo sada i do temeljnog pitanja: Kakav je zapravo bio Isus Krist? Tko je ili što je bilo njegovo počelo? Je li on onaj isti Sin koji je prebivao sa Ocem i prije utjelovljenja ili se sa utjelovljenjem nešto ipak promijenilo? Tko je on? Možemo li ga danas susresti? U Pismu vidimo da su Isusa njegovi slušatelji različito doživljavali (usp. Iv 7,40). Isto tako i njegovi učenici su ga različito poimali, od Petrova priznanja Isusa Kristom – Pomaznikom Božjim, (usp. Lk 9,20-21), do imena kao što su Gospodin i Sin na koja nailazimo kroz evanđelje. Kasnije će Sin postati sveobuhvaćajući opis Isusa, prema Ratzingeru. Ratzinger smatra da je Crkva upravo ovim isticanjem imena »Sin« najbolje doprinijela očitovanju povijesnog iskustva svjedoka i Isusovih očevidaca. Zašto nam, naime, ime Sin najbolje govori o Isusu i njegovom djelovanju? On ističe da »nazvati Isusa 'Sinom' ne znači staviti na nj mitsko zlato dogme (...)

³² Joseph RATZINGER, *Dogma i navještaj*, 109.

to je najuža podudarnost sa središtem Isusova povijesnog lika.«³³ Evanđelisti nam ne donose neku sliku ili opis o Isusovu djelovanju koje nema svoju povezanost s Ocem. Najbolji nam je primjer Isusovo krštenje na Jordanu od Ivana Krstitelja koje je ujedno i početak Isusova javnog djelovanja. Tu će Otac potvrditi svoga Sina svojim glasom i silaskom Duha Svetoga, te je tu na djelu čitavo Presveto Trojstvo (usp. Lk 3,21-23). Luka nam kaže »da je Isus u tome trenutku imao oko trideset godina, da je dosegao dob koja je s pravne strane omogućavala javno djelovanje.«³⁴ Isusa prati Duh Sveti u njegovom djelovanju i Isus uči o Duhu Svetom (usp. Mk 3, 28-30; Mk 13, 11). Ratzinger će, govoreći o zadaći Duha Svetog, reći da je on ona »ljubav koja neprekidno ujedinjuje.«³⁵ Kroz Isusovo javno djelovanje ne može ostati nezapaženo, i vidljivo je da se on povlači na molitvu, počesto odvojen od svojih učenika, povlači se da bude s Ocem: »Rano ujutro, još za mraka, ustane, iziđe i povuče se na samotno mjesto i ondje se moljaše« (Mk 1,35). Ratzinger kaže za Isusa da je on »uvijek nakon tereta dana išao 'na brdo' i ondje se u osami molio.«³⁶ Luka će posebno ukazati na odnos Isusa i Oca koji je odnos molitve, molitve koja je jezik ljubavi. Dok se Isus bude molio on će se preobraziti pred svojim

³³ Joseph RATZINGER, *Gledati Probodenog: pokušaji duhovne kristologije*, Split, 2008., 13-15.

³⁴ Joseph RATZINGER – BENEDIKT XVI. *Isus iz Nazareta*, Split, 2007., 28.

³⁵ Franc COURTH, *Bog trojstvene ljubavi*, Zagreb, 1999., 181.

³⁶ Joseph RATZINGER, *Gledati Probodenog: pokušaji duhovne kristologije*, 15.

učenicima i Otac će ga ponovno potvrditi. Molitva je jednošajnost, intimnost između Oca i Sina dok je on na zemaljskom spasenjskom djelu koje mu je povjereno. Upravo zbog toga Ratzinger može utemeljeno odgovoriti na pitanje tko je Isus: »Tko je Isus, prema evanđelistu Luki, vidimo onda kada ga vidimo u njegovoj molitvi.«³⁷ Tako će iz toga Ratzinger na temelju Lukina evanđelja zaključiti da je sav Lukin govor o Kristu – kristologija – u biti izlaganje njegovog života iz molitve: »čitava je Isusova osoba sadržana u njegovoj molitvi.«³⁸ Upravo će se kroz molitvu Isusova ljudska duša suobličavati s voljom Božjom u jedno. Taj molitveni dijalog nije drugo doli dijalog ljubavi u Bogu samom i gdje je dijalog Bog sam.³⁹ Isusovu osobnost po evanđelju možemo jedino ispravno gledati iz njegove molitve i odnosa s Ocem jer su oni jedno (usp. Iv 10,30).

Utjelovljenjem Krist Isus je iz ljubavi prema Ocu sišao na zemlju i postao sluga. Ali on nije sluga ili biće kao svako drugo, nego on je Sluga patnik kojega je najavio Izaija (usp. Iz 52, 13-53,12), ali isto tako on će ostati Sin Očev. Ratzinger će reći da su nicejske i kalcedonske dogme htjele posebno naglasiti »taj identitet služenja i bića, identitet u kome

dolazi do izražaja sav sadržaj onog molitvenog odnosa 'Abba – Sin'.«⁴⁰ Bog je naravni Isusov Otac, a nama ljudima je Bog Otac kao stvorenjima, te to vidimo iz navještaja njegova Sina Isusa koji također objavljuje Boga kao Oca svih ljudi. On navješta, svjedoči svakom ljudskom stvorenju, a to čini napose siromasima i grešnicima, da je Bog Otac koji je pošao upomoć i ususret čovjeku koji se nalazi u stanju nespašenosti. On će svoje učenike naučiti moliti »Oče naš«, ali njegov intimni odnos s Ocem ostaje samo njegov. On Oca naziva »Abba-tata« na Maslinskoj gori što je iskaz najveće moguće blizine sa Bogom Ocem (usp. Mk 14, 36). Ratzinger ističe važnost činjenice što »Novi zavjet ne govori izravno o Bogu, o Bogu samome i kao takvome, nego i njega poznaje samo kao 'nečijega Boga', konkretno: kao Isusova Boga i Oca, samo po odnosu Otac-Sin, posredovanu po onome čovjeku koji je bio svjestan da ima pristup Ocu. To znači da Novi zavjet Boga ne odvaja od odnosa očinstva, da ga ne poznaje bez posredovanja čovjeka Isusa. Samo kroz razgovor s Isusom drži mogućim i razgovor s Bogom. Novi zavjet ne govori o Bogu po sebi, nego o Bogu-u-odnosu. Odnos je odsada nerazdvojan na obje strane: Isusa se ne može odijeliti od Oca, to je jedna strana. Ali, ni Boga se ne može više misliti drugačije nego u odnosu s Isusom. To je druga strana, i to je ono novo, apsolutno značenje Isusa, koji time izlazi iz pojma 'otac' i izravno ulazi u pojam Boga, pripada Bogu po

³⁷ Joseph RATZINGER, *Gledati Probodenog: pokušaji duhovne kristologije*, 17.

³⁸ Isto, 19.

³⁹ Usp. Frank MEIER-HAMIDI, *Wer mich gesehen hat, hat den Vater gesehen (Joh 19,49)*, Durchblicke auf die Christologie im Hintergrund des Jesus-Buches Joseph Ratzingers / Benedikts XVI., u: Hermann HÄRING (ur.), *Jesus von Nazareth in der wissenschaftlichen Diskussion*, LIT Verlag, Wien – Berlin, 2008., 65.

⁴⁰ Usp. Joseph RATZINGER, *Uvod u kršćanstvo*, 225.

svojoj biti, 'božanski' kao čovjek.«⁴¹ Na sebi svojstven način Isus Krist je objavio Boga beskrajne blizine. Za Ratzingera ispravan govor o Bogu je govor utemeljen na onome kakvog ga je objavila osoba Isusa Krista. Bog nije nekakav »beskrajni ponor ili nedostižna visina (...) Bog nije sama udaljenost, nego je beskrajna blizina. Može mu se povjeriti i s njim govoriti: On čuje, on vidi, on ljubi.«⁴² Prema Ratzingeru, svekolika kršćanska ispravijest izlazi iz udioništva u Sinovljevoj molitvi. Mi imamo udjela u njegovoj molitvi i njegovu odnosu prema Bogu i Duhu Svetom, te zato Ratzinger ističe da se samo »ulaženjem u Isusovu osamljenost, samo udioništvom u bitnome njegove osobe, a to je njegov odnos s Ocem, može vidjeti tu bit; samo se tako dospijeva do njegova identiteta.«⁴³ Isus je živio svoj život na zemlji kao Sin Božji, ali isto tako, živio ga je i kao potpuni čovjek. Odrastao je u obitelji i radio je svojim rukama pomažući svome zaštitniku Josipu. Razmišljao je ljudskim umom i učio vjerske istine svoga naroda. Svoje je odluke donosio ljudskom voljom kao i svaki obični čovjek. Ljubio je ljudskim srcem svoga Oca i svakog čovjeka. Osjećao je i suosjećao sa svojim bližnjima. Rođen od žene Marije Djevice, postao je uistinu jedan od nas ljudi, u svemu nama sli-

čan osim u grijehu (usp. Heb 4,15). On, koji je Bog i čovjek, u svom utjelovljenju načinio je da se dogodilo pobožanstvenjenje čovjeka, što je utajilo čovjekovu težnju od početka da bude kao Bog, smatra Ratzinger. Čovjek današnjice i dalje ne odustaje od toga zbog nevjerovanja da se to već dogodilo u utjelovljenju. Čovjek Isus je iste biti kao i Otac, a Ratzinger će to prevesti jednostavno i reći da filozofski izraz »istobitan« jednostavno znači »Sin«. Za Ratzingera »ovaj filozofski pojam 'istobitan' ništa ne pridodaje Novom zavjetu, nego je na odlučujućem mjestu njegova svjedočanstva obrana njegove doslovnosti protiv svakog alegorizma.«⁴⁴ Bog se utjelovljenjem otkrio i »on stvarno dodiruje čovjeka i pušta da ga čovjek stvarno dodirne u onomu koji 'je' Sin.«⁴⁵

Sažmemo li sve rečeno, uviđamo da Joseph Ratzinger naglašava i govori o Isusu zemaljskom, Božjem Sinu koji se utjelovio i postao čovjek, nama istobitan i da je on onaj isti Isus nebeski prije utjelovljenja, druga božanska osoba Presvetog Trojstva, istobitan Ocu. Odnos između Oca i Sina najbolje se vidi iz sinovljeve molitve i povlačenja kako bi Sin nastavio biti ono što je bio i prije učovječenja. Iz svega rečenog dalje zaključujemo da se odnosi i djelovanje unutar imanentnog Trojstva prije utjelovljenja i poslije utjelovljenja ne mijenjaju. Ono ostaje u sebi isto, tako da relacije između osoba imanentnog Trojstva ostaju iste i u ekonomijskom Trojstvu.

⁴¹ Joseph RATZINGER, *Dogma i navještaj*, 97.

⁴² Joseph KREIML, *Gott ist unendliche Nähe*, Der Glaube an Jesus Christus in der Theologie Joseph Ratzingers, u: Gerhard Ludwig MÜLLER (ur.), *Der Glaube ist einfach. Aspekte der Theologie Papst Benedikts XVI.*, Verlag Friedrich Pustet, Regensburg, 2007., 85.

⁴³ Joseph RATZINGER, *Gledati Probodenog*, 17-18.

⁴⁴ Joseph RATZINGER, *Gledati Probodenog*, 38.

⁴⁵ *Isto*, 39.

Kristološko polazište

U dosadašnjem razmišljanju mogli smo uvidjeti kako Ratzinger svoje kristološko polazište temelji na Kalcedonskoj dogmi koju on razrađuje u vidu III. Carigradskog sabora. Kalcedon je za njega polazište u teološkom razumijevanju osobe Isusa Krista, te za Kalcedonski koncil kaže da kao »konačna crkvena formulacija Isusova božanskog sinovstva, ostaje središte i propovijedanja i pobožnosti u komu se sve odlučuje.«⁴⁶ Ratzinger će primjetiti da jezgra samog Kalcedona ne označava ništa drugo nego što je »interpretacija Isusova života i njegove smrti, koja je uvijek bila odeđena njegovim sinovskim razovorom s Ocem. Zbog toga se ne mogu razdvajati dogmatska kristologija ili međusobno suprotstavljati, kao što se ne mogu razdvojiti ni kristologija i soteriologija. Isto tako, i kristologija 'odozgo' i 'odozdo', teologija utjelovljenja i teologija križa, tvore nerazdvojno jedinstvo.«⁴⁷ Danas se događa da se od strane nekih nazovi liberalnih teologa dovodi u pitanje i samo Božje porijeklo osobe Isusa Krista, te Ratzinger dobro primjećuje »da se nešto dogodilo samo ako vrijedi da 'je' Isus Sin Božji.«⁴⁸ Po Ratzingeru je upravo to bit svega kršćanstva i mišljenja je da se sve drugo treba staviti u drugi plan do te mjere da sve ostalo stoji bez Isusova božanskog porijekla »u okviru malodušne prorokove rečenice 'ništa nova pod suncem'«⁴⁹

⁴⁶ Joseph RATZINGER, *Dogma i navještaj*, 45.

⁴⁷ Joseph RATZINGER, *Gledati Probodenog*, 33-34.

⁴⁸ Joseph RATZINGER, *Dogma i navještaj*, 45.

⁴⁹ *Isto*.

Što se to tako bitno dogodilo na Kalcedonskom i III. Carigradskom saboru? Na Kalcedonskom saboru 451. definiran je nauk da osobu »Isusa Krista treba priznavati za jednog i istoga Sina.« On je pravi Bog i pravi čovjek s dušom i tijelom. On je istobitan Ocu po boštvu i istobitan čovjeku po svome čovještvu, u svemu njemu jednak osim u grijehu.⁵⁰ Ima dvije naravi, nepomiješane, nepromjenjive, nepodijeljene i nepodvojive. Dvije se naravi »sjedinjaju u jednoj osobi i jednoj hipostazi.«⁵¹ Na III. Carigradskom saboru utvrđen je novi nauk o Isusu Kristu kojim je potvrđen Kalcedon i ostali prethodni sabori. Novina koja je zaključena odnosi se na nauk da u Sinu Očevu postoje dvije volje i dva djelovanja.⁵² Ratzinger smatra da se na III. Carigradskom saboru definira neizostavan nauk za ispravno shvaćanje odnosa između biblijske i dogmatske teologije. Po njemu »tek se odatle potpuno otvara smisao kalcedonske dogme (451.)«⁵³ čime ona zadobiva svoje ispravno i utemeljeno značenje, te jasnoću sadržaja same dogme.

Ocima je u to vrijeme bilo važno definirati da je Isus Krist u isto vrijeme jedinstvo božanskoga i ljudskoga. Ukoliko Isus ne bi bio pravi Bog i pravi čovjek, tj. ukoliko nije bilo dviju naravi u jednoj osobi, nije se dogodilo otkupljenje. Otkupljenja nema ako

⁵⁰ Heinrich DENZINGER, Peter HÜNERMANN, *Zbirka sažetaka vjerovanja definicija i izjava o vjeri i čudoređu*, Đakovo, 2002., 301. (dalje DH).

⁵¹ DH 302.

⁵² Usp. DH 556-557.

⁵³ Joseph RATZINGER, *Gledati Probodenog*, 39.

Krist nije sve naše preuzeo na sebe. Ali on je uzeo sve naše da bi nama potom dao sve svoje, da bismo mi mogli biti gdje je on. Ne bi bilo moguće govoriti o otkupljenju, ako se Isus samo približio čovjeku, ističe Ratzinger. Samo približavanje je, prema Ratzingeru, premalo jer »'spasenje' čovjeku ne donosi približavanje, nego samo stvarno povezivanje, jedinstvo božanstva i čovještva u Kristu, jer samo se tako događa ono istinsko 'postati kao Bog' bez kojega nema ni oslobođenja ni slobode.«⁵⁴ Kao što smo već predhodno spomenuli, III. carigradski sabor je u osobi Isusu Krista definirao dvije volje i dva djelovanja. Utjelovljenjem je došlo do spajanja dviju volja u jednoj osobi. Sabor će tumačiti odnos volja tako da se njegova ljudska volja poslušno podlaže božanskoj volji. Sabor se poziva na Atanazija Aleksandrijskog koji tvrdi da se volja tijela podlaže Božjoj volji. Pritom Sabor tumači Isusove riječi: »Jer siđoh s neba ne da vršim volju svoju, nego volju onoga koji me posla (Iv 6,38)«. ⁵⁵ Ratzinger će pak istaknuti da tu govori božanski Logos koji označava i volju čovjeka Isusa. U njemu, po Ratzingeru, ne postoji dualizam ili paralelizam osobnosti ili da postoje dva »ja«. Logos naprotiv »govori o Isusovu ljudskom htijenju i mišljenju u ja-stilu; ono je postalo njegovo 'ja', primljeno je u njegovo 'ja', jer je ljudska volja u potpunosti postala jedno s voljom Logosa, a s njime i čisto 'da' Očevoju volji.«⁵⁶

Liberalni katolički teolog Hans Küng reći

će da Joseph Ratzinger u svom teološkom promišljanju gleda Isusa Krista kao Isusa dogme, Krista dogme, te pritom izostavlja teološki pogled na povijesnog Isusa.⁵⁷ To se ipak ne može ustvrditi, jer Joseph Ratzinger koristi historijsko-kritičku metodu koju smatra neizostavnom dimenzijom u području egzegetskog rada što će jasno i beskompromisno isticati. Dapače ta je metoda, po njemu, budući da je nezaobilazna u egzegetskom radu ona postaje nezaobilaznom i u stvaranju potpune i cjelovite slike o osobi Isusa Krista. Isto tako se oštromni teolog ne susteže istaknuti granice iste metode i stranjenja koja dovode do proturječja. Zbog različitih površnih tumačenja Isusa Krista kao revolucionara, moralista, egzemplarnog čovjeka vrijednog nasljedovanja kroz vlastiti moralni život ili kojeg drugog nepotpunog aspekta promatranja itd.,⁵⁸ Ratzinger će istaknuti da »nijedna hermeneutika ne može stvarno preskočiti dvije tisuće godina i uspostaviti istovremenost između nas i njega. Ali, tu je nešto drugo: ako Crkva u Vjeronju govori 'vjerujem', tada sebe priznaje kao sveobuhvatno Ja koje nadsvođuje i ujedinjuje vremena. «⁵⁹

Unatoč svim različitim mjerilima i poimanjima, Ratzinger je uvjeren da je moguće izvući jednoznačnu sliku iz Pisma, a odatle i sliku

⁵⁴ Isto, 40.

⁵⁵ Usp. DH 556.

⁵⁶ Joseph RATZINGER, *Gledati Probodenog*, 41.

⁵⁷ Usp. Hans KÜNG, *Crkva se mora vratiti Isusu*, (20. 04. 2011.), http://www.kriz-zivota.com/interview/6312/hans_kung_crkva_se_mora_vratiti_isusu/ (04. 10. 2012.)

⁵⁸ Usp. Joseph RATZINGER – Benedikt XVI., *Isus iz Nazareta*, 5-10.

⁵⁹ Joseph RATZINGER, *Dogma i navještaj*, 46.

o Isusu. Za njega onaj »tko mirno i strpljivo Bibliju čita kao cjelinu, može mirne duše ostvariti otvorenima mnoga pojedinačna pitanja, ali će usprkos tome doskora naučiti razlikovati kamo vodi njezin put, a kamo ne vodi. Ali, ova jednoznačnost nije faktum kojeg se može dohvatiti historijski i apstraktno-hermeneutički. Ona pretpostavlja, da bi bila uočena, promatranje oblika u cjelini, a time i promatranje koje se temelji na cjelovitosti, koje dolazi iz žive povezanosti vjere i Crkve.«⁶⁰ Upravo zbog toga će teolog Ratzinger ustvrditi i reći da Isusa Krista možemo kao osobu susresti, kao osobu u koju se vjeruje i kojoj se vjeruje. Isus Krist za njega nije neki lik iz daleke prošlosti do kojega se dolazi historijskim istraživanjem, nego netko tko se može i danas susresti, jer on je živ i djeluje te ga se susreće i danas.⁶¹

Kalcedonski sabor je s III. Carigradskim formulirao posljednje velike crte kristologije. U Ratzingerovu teološkom promišljanju Kalcedon zauzima važno mjesto: »Kalcedon je za mene najveličanstvenije i najodvažnije pojednostavljenje složenih i krajnje slojevitih činjenica tradicije, usredišnjelih u jednom jedinom središtu koje nosi sve ostalo: Sin Božji, iste biti s Ocem i iste biti s nama. Kalcedon je Isusa, za razliku od mnogih drugih mogućnosti okušanih tijekom povijesti, protumačio teološki; u tomu vidim jedino tumačenje koje udovoljava svoj širini predaje i koje obuhvaća svu silinu fenomena. Sva druga tumačenja su na neki način pre-

uska; svaki drugi pojam dohvaća samo jedan dio, a isključuje drugi. Ovdje se, i samo ovdje, otvara cjelina.«⁶² Takvo naglašavanje vrijednosti rada jednog Koncila omogućava ispravan teološki smjer u tumačenju osobe Isusa Krista, kao i jasnoću stava koja se rađa iz nepokolebljive istine objave tumačene u tradicije Crkve.

Uvremenjeni Logos - nova relacija između Boga i čovjeka

Već nam Stari zavjet prenosi kako se Bog svom narodu objavljivao i s njim je komunicirao preko posrednika, od Abrahama, Jakova, Mojsija i proroka. U tim putovima dolaženja ususret svojem narodu Bog je pripravljaio put svome naumu da se njegov Jedinorođenac utjelovi gdje će započeti velika novost odnošajnosti Boga i čovjeka, a to koliko god zvučalo skandalozno, isto tako je i ostvareno. S utjelovljenjem Riječi-Logosa dogodilo se nešto što je najavljivano, ali i puno više od toga. Događaj utjelovljenja obuhvatio je čitav ljudski rod. Ono staro će uminuti i nastat će nešto puno veće, jer se Bog približio čovjeku kao nikada do tada. Taj događaj po Ratzingeru je moguć jer »Božji Sin se mogao u čovjeku utjeloviti budući da je čovjek prema njemu uplanjen, prema Kristu ima svoj prednacrt, kao slika onoga koji je sa svoje strane slika samoga Boga.«⁶³ Svojim utjelovljenjem Bog je učinio suvišnim sve ljudske materijalne i apstraktne

⁶⁰ *Isto*, 29-30.

⁶¹ *Usp. Isto*, 134.

⁶² *Isto*, 134.

⁶³ Joseph RATZINGER, *Duh liturgije: temeljna promišljanja*, Mostar-Zagreb, 2001., 122.

neistinite predodžbe o njemu samome koje su dobroano vladale u svijetu do »kenoze« Jedinorođenca. Po svojoj volji on je prišao čovjeku da bi ga uputio pravim putem kojime mu je ići, da bi mi došli ondje gdje je on, u zajedništvo s njime. Stoga Ratzinger ističe da »utjelovljenje znači najprije da Bog, Nevidljivi, stupa u prostor vidljivoga da bismo mi, uznici materijalnoga, mogli spoznati Boga. U tom smislu je utjelovljenje u povijesno spasenjskom djelovanju i u povijesnom Božjem govoru uvijek na putu. Međutim taj Božji biti-na-putu, njegov silazak (*katabasis*) jest zato da bi nas uključio u proces uzlaska (*anabasis*): Inkarnacija smjera prema preobrazbi snagom križa i prema novoj, uskrsnoj tjelesnosti. Bog nas traži ondje gdje mi jesmo, ali ne zato da bismo ondje i ostali, već da bismo prispjeli ondje gdje on jest, tj. da bismo izišli iznad sebe.«⁶⁴ U tom novom odnosu koji je nastao darom utjelovljenja došlo je i do novog vrednovanja (i) našega tijela jer je Bog sebi načinio boravište u našem tijelu kojeg je došao osloboditi od grešnosti. Izraz tijelo (grč. *sarx*, blizak hebr. *basar*) govori o tijelu koje je simbol krhkosti i prolaznosti u biblijskom smislu, a Krist ga je na sebe uzeo i tijelo je tako postalo medij, sredstvo ostvarenja čovjekove nove komunikacije s Bogom i njegova spasenja. Ratzinger stoga duboko i promišljeno ukazuje da se »režim spasenjskog kontakta s Bogom stubokom se preobražava i tijelo postaje sredstvo spasenja: 'Verbum caro factum est', 'Riječ tijelom postade', piše evanđelista Ivan a kršćanski

⁶⁴ Joseph RATZINGER, *Duh liturgije: temeljna promišljanja*, 122.

pisac iz 3. stoljeća, Tertulijan, kaže: 'Caro salutis est cardo', 'tijelo je stožer spasenja'.⁶⁵

Utjelovljenjem Isusa Krista ljudska je ranjena narav doživjela preobrazbu. Toj je naravi sada postalo moguće nešto što je mnogima bila čežnja kroz vjekovae, a to je uspostaviti takav blizak odnos s Bogom. Bog se s nama po Sinu neraskidivo povezo i postao (tako) do tada nezamislivo bliz, jer se u njemu pokazalo istinito sunce povijesti koje je »izišlo iz zaručnice ložnice djevičanske Majke u Betlehemu«⁶⁶, sažima Ratzinger. Utjelovljenjem Boga u tijelo čovjek je sada u mogućnosti da neprestano i bez dotadašnje skrivenosti komunicira s Bogom, zaključit će Ratzinger: »U utjelovljenju Logosa ljudska je narav zbilja postala Božjim prijestoljem, mjestom gdje Bog stoluje te je tako zauvijek povezan sa zemljom i dostupan našim molitvama.«⁶⁷ Krist svojim utjelovljenjem i uvremenjenjem čini da nestaje jaz između vremena i vječnosti i ta teofanija dodiruje svoj vrhunac uskrsnućem koje zahvaća duboko u naš svijet, svijet čiji je on stvaratelj, pastir i čuvar, ističe Ratzinger, te Isus uspostavlja novu relaciju između stvora i Stvoritelja, a ta relacija je povratak kući, u Očevo krilo. »Svojim utjelovljenjem on uzima izgublenu ovcu, ljudsku narav, čovječanstvo kao cjelinu na svoja ramena i nosi ga doma. Tako slika pastira sažima cijelu povijest spasenja: ulazak Boga u povijest,

⁶⁵ BENEDIKT XVI., *Božić nije samo sjećanje, već nadalje prisutnost*, (05.01.2011.), u://www.ika.hr/index.php?prikaz=vijest&ID=128128005 (23.04.2011.).

⁶⁶ Joseph RATZINGER, *Duh liturgije: temeljna promišljanja*, 69

⁶⁷ Isto.

utjelovljenje, potraga za izgubljenom ovcom, te put kojim nas vodi doma u Crkvu iz Židova i pogana.«⁶⁸

Kroz povijest je čovječanstvo sa svojim religijama pokušavalo uspostaviti neki vid odnosa, komuniciranja sa transcendentnim. Velika je novost što u kršćanstvu čovjek, grešni i tjelesni, susreće Boga, beskonačnog i svetog, susreće onog koji je uzeo tijelo, ali koji ništa manje realno ne prestaje uzimati tijelo i danas gdje ta njegova žrtva treba postati i naša, naglasit će Ratzinger. Trebamo stoga postati »logizirani«, po molitvi suočeni pravom tijelu Kristovu. A to nam je moguće upravo »s razlogom što je sam Bog postao čovjekom, što je on postao tijelom te ovdje, u liturgiji, uvijek iznova dolazi u tijelu k nama koji u tijelu živimo.«⁶⁹

Ljubav – svrha u-tjelovljenja

»Bog je ljubav i tko ostaje u ljubavi, u Bogu ostaje, i Bog u njemu« (1 Iv 4,16). Ove riječi iz Prve Ivanove poslanice sažimaju cjelokupnu kršćansku poruku. S Isusom Kristom se možemo susresti i danas ako ostanemo u njegovoj ljubavi, može doći do susreta jer on nije neki povijesni lik, kao Aristotel ili Platon. On i danas djeluje u povijesti. Nje ga prepoznamo po njegovim djelima koja nas okružuju, jer čitav je svijet stvoren iz slobodne volje i ljubavi trojstvenog Boga. Bog je htio podijeliti svoju dobrotu i ljubav

sa stvorenim svijetom vrhuncem stvaranja u čovjeku. Kad se čovjek odvratio od Boga trojstvene ljubavi, on je pošao po svoje ljudsko stvorenje da bi ga povratio u svoje krilo. Netko je Trojstvu postao toliko dragocjen da se ono iz ljubavi razdijelilo te mu tako očitovale beskrajnu ljubav. Sin se utjelovio i izvršio svoj »mysterium paschale«, podnio je muku križa, umro je i bio pokopan, a poslije toga uslijedilo je slavno uskrsnuće i potpuna preobrazba svijeta. Isus je napravio veliku novost u objavi Boga koja je započela stvaranjem. On je i ono ljudsko, najmučnije na zemlji, učinio spasonosnim po svojoj ljubavi. Došao je Sin da u njemu vidimo ljubav kojom je Bog ljubio čovjeka i da čovjek vidi što je sve Bog spreman učiniti za njega. Patnju je on pretvorio u najljepšu pjesmu života, on je učinio da križ postane sama ljepota Božje objave koja ima svoj vrhunac u uskrsnuću. Za Ratzingera je njegova »smrt na križu vrhunac onoga okretanja Boga protiv samoga sebe u kojem se on daje da bi ponovno podigao i spasio palog čovjeka. Ljubav je to u svome najradikalnijem obliku.«⁷⁰ U Kristu »Bogočovjeku« koji na križu umire, ljubav ne može ostati nezapažena.

U mnogim religijama i vjerama, pa i u židovstvu, prinošene su žrtve kao zadovoljštine Bogu, prinošene su za pomirenje s božanstvom, ali kršćanska vjera je izuzetak i samim time i »scandalum« u povijesti svi-

⁶⁸ Joseph RATZINGER, *Duh liturgije: temeljna promišljanja* 118.

⁶⁹ *Isto*, 171.

⁷⁰ BENEDIKT XVI., *Deus caritas est/Bog je ljubav: enciklika biskupima, prezbiterima i đakonima, posvećenim osobama i svim vjernicima laicima o kršćanskoj ljubavi*, (25.12. 2005.), Zagreb, 2006., br.12

jeta. Tu nije čovjek koji obavlja žrtvu i prinos nego se sam Bog u-tjelovljuje, dolazi i sebe predaje za čovjeka. Sam Božji Sin sad vrši kozmičku liturgiju, onaj koji je gospodar svemira, i to gospodar pred kojim sav kozmos vrši svoju »proskinezu.«⁷¹ Čovjek sam nije imao snage ni načina kako bi se vratio u blizinu Boga nakon nastupanja stanja nespasenosti. Ali Bog je bio strpljiv i uporan i to ne samo nekad nego je i danas jednak, a Ratzinger upravo tako o Isusu Kristu govori: »On je utjelovljena upornost neizmijerna viška Božje ljubavi kojom Bog predsusreće i poništava ljudske promašaje.«⁷²

Poslije Kristove žrtve, prestaju i bivaju nepotrebne sve ostale žrtve jer njegov je prinos pokrio grijeha i propuste čitavoga čovječanstva. »S Kristovim je križem završeno vrijeme žrtava.«⁷³ Zato će Ratzinger reći da »Novi zavjet ne kaže da ljudi izmiruju Boga, kao što bi valjalo očekivati, jer su oni zgriješili a ne Bog. Tu naprotiv stoji da je 'Bog u Kristu svijet sa sobom pomirio' (2 Kor 5,19).«⁷⁴ On govori o »ludoj Božjoj ljubavi« koja se raspada da bi spasila ljubljeno stvorenje.⁷⁵ »Bog ne čeka da oni koji su skrivili dođu da se izmire, on prvi ide njima u susret i izmiruje ih. U tome se ogleda pravi smjer utjelovljenja, križa.«⁷⁶ Po utjelovljenju i po križu ljudski je

rod toliko primio Boga da je sad u stanju derivirati se drugome jer ima način i primjer ni više ni manje nego u osobi Isusa Krista koji je naš Put, Istina i Život. Poslije utjelovljenja, sada Boga Isusa Krista susrećemo u svakom čovjeku. Susrećemo ga u drugome koji nam pomaže kad smo u potrebi ili mi bivamo Isus kada drugom, bližnjem, pomažemo nositi životni križ.

Zaključak

Prema svjedočanstvu Svetog Pisma i Tradicije, odnosno objave Trojedinog Boga po Isusu Kristu, Ratzinger je izložio kroz svoj teološki rad Otajstvo utjelovljenja Isusa iz Nazareta. U svome iscrpnome radu nije se zadržavao na jednoj metodi ili jednom kutu razumjevanja Isusa Krista, nego je nastojao koristiti više modela spoznaje koji se mogu primijeniti na kršćansku objavu. U svome govoru o utjelovljenju Ratzinger naglašava veliko djelo Božje neshvatljive ljubavi, novinu njegova odnosa s čovjekom i istobitnost Sina s Ocem »u« vremenu i »nakon« utjelovljenja. S Otajstvom utjelovljenja otpočela je nova stranica ljudske povijesti, započela su tzv. »posljednja vremena«. U tom vremenu poradi Božje silne ljubavi pokazane u Otajstvu utjelovljenju pozvani smo, ne samo iščitavati znakove vremena, nego prije svega i sami biti eshatološkim znakom onoga vremena u kojem jesmo i koje dolazi.

⁷¹ Prigibanje, duboki naklon poštovanja.

⁷² Usp. Joseph RATZINGER, *Uvod u kršćanstvo*, 259.

⁷³ Joseph RATZINGER - BENEDIKT XVI., *Isus iz Nazareta. Od ulaska u Jeruzalem do uskrsnuća*, Split, 2011., 52.

⁷⁴ Joseph RATZINGER, *Uvod u kršćanstvo*, 283.

⁷⁵ Usp. *Isto*, 283

⁷⁶ Joseph RATZINGER, *Uvod u kršćanstvo* 283.